

НОВАЕ Ў БЕЛАРУСКАЙ ЛЕКСІКАГРАФІІ

Кунгер К. Я. (УА «МДПУ імя І. П. Шамякіна»)

Навуковы кіраўнік – В. В. Шур, д-р філал. навук, прафесар

“Слоўнік перайменаваных айконімаў Беларусі ХХ стагоддзя”, які падрыхтавала А.В. Кавалёва – першая ў беларускім мовазнаўстве лексікаграфічная праца, прысвечаная сістэматызацыі айконімаў-наватвораў савецкага перыяду. Праца складаецца з трох частак: у першай у алфавітным парадку тлумачацца ўтвараючыя асновы новых айконімаў (913 найменняў), у другой – утвараючыя асновы страчаных назваў паселішчаў (913 найменняў), у трэцяй – новыя найменні, якія ўзніклі ў савецкі перыяд і з цягам часу былі перайменаваны (30 айконімаў).

Змена дзяржаўнага ладу пасля падзей 1917 года прывяла да з’яўлення новай ідэалогіі, якая закранула ўсе сферы тагачаснага грамадства. У тапаніміі Беларусі гэта абумовіла з’яўленне ідэалагізаваных найменняў і шматлікія перайменаванні тапонімаў. Утваральныя асновы новых айконімаў адлюстроўвалі тагачасны ментальны свет, культурныя і грамадскія ідэалы. Такія адзінкі ў сваёй большасці былі матываваны камуністычнымі ідэаламі (тапаасновы *свабода, барацьба, прагрэс, праўда, іскра*), геартанімамі (Першае Мая – *Першамай*). У слоўніку засведчаны мемарыяльныя айконімы ў гонар тагачасных дзяржаўных дзеячаў (*Калініна, Кірава*), у гонар герояў грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, партызанаў (*Чапаяўка, Асман-Касаева, Заслонаўка*). Колькасны адбор тапалексем наватвораў-сімвалаў, як засведчана ў слоўніку, даволі абмежаваны, у радзе выпадкаў не беларускамоўных.

Асобныя страчаныя айконімы, якія здаваліся “немілагучнымі”, як сведчыць іх аналіз, паходзілі ў пераважнай большасці ад імёнаў, імёнаў-мянушак ці прозвішчаў уладальнікаў паселішчаў (*Канстанцінава, Бараны*). Некаторыя з іх з’яўляюцца адзінкавымі фіксацыямі славянскіх імёнаў-кампазітаў (*Відагошча*), імёнаў-мянушак (*Жыраспёры*). У той перыяд былі перайменаваны назвы паселішчаў, што сведчылі пра былыя рэаліі (*Воўчая Яма, Гнайное*), але страцілі першапачатковую семантыку і набылі ў сучаснай беларускай мове іншае ці дадатковае значэнне. У выніку дэнамінацыі адбылася таксама замена часткі айконімаў, якія паходзілі ад фізіка-геаграфічных тэрмінаў, што ўказвалі на асаблівасці мясцовасці (*Буй, Крыжовы Лог*).

У слоўніку засведчаны перайменаванні тыпу *Антонцава* (Б.-К., з 1932 г. *Кавалёва*), *Гумнішча* (Светл., з 1925 г. *Мартынаўка*), што з’яўляецца натуральным працэсам развіцця айканіміі.